Årsrapport 2009 Samfunnsvitenskaplig petroleumsforskning (PETROSAM) (2007-2012)

Året 2009

PETROSAM har valgt å konsentrere midlene i tre store prosjekter, blant annet for å nå målet om å bidra til utviklingen av mer stabile, varige og kompetente forskningsmiljøer i Norge innen samfunnsvitenskaplig petroleumsforskning. I 2009 har de tre prosjektene som i 2007 og 2008 ble innvilget støtte har vært i full drift. Prosjektene er kommet godt i gang og har allerede en stor kunnskapsproduksjon.

I juni dette året ble den første PETROSAM-konferansen gjennomført. Konferansen samlet 90 deltakere, og hadde svært god deltakelse fra forskermiljøene, Olje- og energidepartementet og StatoilHydro. I tillegg til bidrag fra eksterne foredragsholdere, var det innlegg fra alle prosjektene. Alle prosjektene er aktive i sin formidling. Samtidig er programstyret opptatt av å styrke dialogen mellom prosjektene og programstyret og de sentrale brukergruppene. Programmet har noen gjenstående midler, men har ikke konkludert om anvendelse av disse.

Programmets mål

Petroleumssektoren er av stor samfunnsmessig betydning for Norge. Det er derfor viktig å stimulere til at det utvikles forskningsbasert kunnskap som grunnlag for politikk og industrielle beslutninger samt å sikre rekruttering av nye forskere innen samfunnsvitenskapene til petroleumsområdet. PETROSAM innebærer på den ene siden en videreføring av den samfunnsvitenskaplige forskningen som siden 1982 har funnet sted gjennom programmene Olje og samfunn, Petro, Petropol I og Petropol II. Samtidig er det et viktig mål i satsningen gjennom PETROSAM-programmet at det i sterkere grad enn tidligere bør legges til rette for å utvikle noen sterke fagmiljøer som også kan hevde seg internasjonalt på feltet.

Hovedmål
PETROSAM har som overordnet mål å videreutvikle kompetanse om samfunnsmessige forhold som grunnlag for strategi og politikkutforming hos norske myndigheter og næringsliv i petroleumssektoren. Kompetanseoppbyggingen skal skje gjennom tett brukerinvolvering.

Delmål
PETROSAM har to delmål: For det første skal programmet bidra til at det utvikles mer stabile, varige og kompetente forskningsmiljøer i Norge innen samfunnsvitenskaplig petroleumsforskning. Ambisjonen er å utvikle sterke fagmiljøer som kan hevde seg internasjonalt. For det andre skal PETROSAM bidra til å øke kunnskapen innenfor tre prioriterte forskningsområder: (i) Forvaltningen av norske olje- og gassressurser, (ii) Internasjonale utviklingstrekk og verdien av de norske petroleumsressursene og (iii) Utviklingen i sentrale petroleumsprovinser.

Økonomi og prosjektomfang

Disponibelt budsjett i 2009: 23.8 mill

Forbruk i 2009: 13.3 mill

Programmets finansieringskilder i 2009: Olje- og energidepartementet 10 mill, Statoil (tidligere StatoilHydro) 2,5 mill

Antall og type prosjekter i 2009: 3 forskerprosjekter

Kommentar til tallene: Mellomlegget mellom disponibelt budsjett og forbruk er særlig knyttet til overføring av midler fra programmets oppstartsperiode. Gitt videreføring av årets inntektsnivå (10 mill fra Olje- og energidepartementet og 2,5 mill fra Statoil) og at prosjektene videreføres med de gjeldende rammer, har PETROSAM totalt for resten av programperioden ca 3 mill i udisponerte midler.

Vurdering av måloppnåelse og faglige utfordringer

Programplanen til PETROSAM har identifisert tre områder av særlig relevans for norske petroleumsmyndigheter og petroleumsindustrien: (i) forvaltningen av norske olje- og gassressurser, (ii) Internasjonale utviklingstrekk og verdien av de norske petroleumsressursene og (iii) Utviklingen i sentrale petroleumsprovinser, med særlig fokus på Midtøsten og Russland og den kaspiske regionen. Gjennom de tre prosjektene som er startet opp, er alle disse tre temaområdene dekket opp.

Ved inngangen til 2009 var det planlagt ytterligere en utlysning av forskningsmidler. Imidlertid varslet StatoilHydro (nå Statoil) i mars å redusere støttenivået i 2009 og holde det åpent å videreføre et slikt redusert støttenivå også i årene fremover. Med nytt støttenivå under grensen for gaveforsterkning, var utlysning ikke lenger aktuelt. Den endrede inntekstsituasjonen innebærer ikke at det er behov for å redusere støtten til de tre innvilgede prosjektene. Programmet har som omtalt over fremdeles noen udisponerte midler, men programstyret har ikke konkludert om anvendelse av disse.

Ett viktig delmål med PETROSAM er å utvikle sterke fagmiljøer på tvers av etablerte institusjoner. Modellen med å bevilge midler til tre større (i samfunnsvitenskaplig sammenheng) prosjekter over en femårsperiode skal bidra til dette. For å sikre god prosjektoppfølging, har programstyret i 2009 valgt å be prosjektene om å rapportere ut over det som er standardrapporteringen, og inviterte de tre prosjektlederne til et møte med programstyret der de orienterte om fremdriften og resultatene i prosjektene. Basert på dette, og basert på deltakelse i arrangementer i regi av prosjektene eller arrangementer der forskerne fra prosjektene har formidlet, er det programstyrets oppfatning at modellen med store prosjekter bidrar til å bygge fagmiljøer og til forskning av høy kvalitet.

I juni ble det første PETROSAM-konferansen gjennomført. Intensjonen var opprinnelig et *seminar* målrettet mot et noe mindre utvalg av brukerrepresentanter. Underveis ble arrangementet omdøpt til *konferanse* som samlet 90 deltakere, inkludert en deltaker fra OPEC. Tittelen for konferansen var *Global Outlook and Development in Key Provinces.* Tematisk tok konferansen finanskrisen og klimakrisen som utgangspunkt og diskuterte implikasjoner for energimarkedene og utviklingen i sentrale regioner med dette utgangspunktet. Inviterte foredragsholdere var Dr. Fareed Muhamedi i PFC Energy og Dr Terry Barker ved *Cambridge Centre for Climate Change Mitigation*. I tillegg til disse to bidro også professor Kalle Moene, som er tilknyttet Gulf-prosjektet, på konferansens første dag. På

konferansens dag to bidro prosjektene med presentasjoner om implikasjoner i Gulf-regionen og i Russland og den kaspiske regionen, samt en sesjon om nasjonale oljeselskaper der også en brukerrepresentant bidro.

Gjennom RUSSCASP-prioriteringen av forskning på nordområdene i Russland bidrar programmet til Forskningsrådets Nordområdestrategi. Ett av prosjektene bidrar også til klimarelatert forskning gjennom studier knyttet til internasjonale klimaregimer.

Med seks finansierte doktorgradsstipendiater og en post. doc. stipendiat bidrar programmet aktivt til rekruttering til samfunnsvitenskaplig petroleumsforskning. Det er en utfordring at forskningen i programmet er sterkt mannsdominert, noe som også gjelder prosjektporteføljen. Imidlertid er fire av de seks doktorgradsstipendiatene kvinner. Programmet bidrar gjennom dette til økt kvinneandel innen feltet.

Nøkkeltall, 2009

Antall prosjekter: 3, ingen nye i 2009
Dr.gradsstipendiater: 4,76 årsverk, 6 totalt, hvorav 4 kvinner.
Postdoktorstipendiater: 0,53 årsverk, 1 stipendiat (mann)
Prosjektledere: 3 totalt (menn)

Kommentarer til tallene: I løpet av året har prosjektene fått på plass to nye dr.gradsstipendiater og en ny post.doc. Med fire kvinnelige dr.gradsstipendiater bidrar programmet til økt kvinneandel i et mannsdominert forskningsfelt.

Resultatindikatorer, 2009

Avlagte doktorgrader: 0
Vitenskapelige artikler med referee: 22
Vitenskapelige artikler uten referee: 18
Annen publisering/kommunikasjon:
- *Bøker/bokkapitler: 5*
- *Publiserte foredrag fra internasjonale konferanser/møter: 8*
- *Andre rapporter og foredrag: 49*
- *Andre formidlingstiltak rettet mot relevante målgrupper: 75*
- *Allmenne formidlingstiltak: 33*
- *Oppslag i massemedia: 80*

Kommentarer til tallene: På alle indikatorene er det en markert økning sammenlignet med i fjor noe som har sammenheng med at prosjektene i 2008 var i en tidlig driftsfase. Men også i fjor hadde programmet høy grad av både publisering og formidling med tanke på sin tidlige fase. En grunn til det høye tallet er at noen av resultatene bygger på tidligere forskning. Like fullt er dette svært gode resultater.

Viktigste aktiviteter i 2009

Forskningsfaglige:
Som omtalt over falt grunnlaget for en utlysning i 2009 bort etter det varslede kuttet i StatoilHydros gavebidrag til programmet. PETROSAM har ikke gjennomført noen nye forskningsfaglige aktiviteter i regi av programmet.

Kommunikasjons- og formidlingstiltak:
Den sentrale arenaen for formidling fra programmet var PETROSAM-konferansen som ble gjennomført i juni på Holmen Fjord Hotell. Hjemmesiden er også en arena for formidlig. For å bidra til av denne oppdateres noe oftere, er det som et foreløpig tiltak inngått avtale med ”Nyhetstjenester” om å produsere saker til web-publisering.

Driftsrelaterte aktiviteter:
Det har vært gjennomført to programstyremøter i 2009, hvorav det siste hadde prosjektoppfølging og dialog med prosjektene som viktigste sak.

Høydepunkter og funn

I regi av prosjektet *Petroleum Industry Research in Economics and Economic Management* som samler forskere fra UiS, SSB og Frischsenteret er flere aspekter ved tiltak for å øke andelen fornybar energi og å redusere klimagassutslipp problematisert. Ett delprosjekt ser nærmere på tiltak som skal fremme fornybar energi, slik som grønne sertifikater. Gjennom teoretiske og numeriske analyser finner delprosjektet at når det eksisterer et kvotemarked for CO2-utslipp (det norske kraftmarkedet er en del av EUs kvotesystem), fører satsning på fornybar kraft til lavere kraftpris og lavere CO_2-pris. Dette fører mest sannsynlig til økt produksjon av kullkraft mens gasskraftproduksjonen vil reduseres. Kostnaden ved å nå det bestemte utslippsmålet vil trolig øke fordi støtte til fornybar kraft fortrenger andre og mer kostnadseffektive utslippsreduksjoner. Satsningen på fornybar energi kan imidlertid begrunnes på andre måter, og i EU begrunnes dette også med energisikkerhet. For Norge derimot, som er en stor eksportør av gass til EU vil spørsmålet om energisikkerhet være til dels motsatt. Dette prosjektet hadde i 2009 en publisering i American Economic Review, som regnes som det mest prestisjetunge av samtlige vitenskapelige økonomitidsskrifter. Artikkelen som er skrevet av Ola Kvaløy ved UiS og Trond Olsen ved NHH analyserer sammenhengen mellom formelle (juridiske) og uformelle kontrakter. Blant annet ser den på hvordan regler for kontraktsbrudd og kvaliteten på rettssystemet påvirker uformelle, ikke-bindende avtaler mellom bedrifter eller enkeltpersoner.

RussCasp-prosjektet *(Russian and Caspian energy developments and their implications for Norway and Norwegian actors)* studerer og analyserer utviklingen i Russland og den kaspiske regionen for å forstå drivkrefter og premisser for eksporten av olje og gass, men også utsikter og vilkår for utenlandsk deltagelse i petroleumssektoren i disse landene. Utviklingen i nordområdene vies spesiell interesse. Et av delprosjektene ser på premissene for fremtidig utvinning av russiske energiressurser. Her identifiserer de et tydelig misforhold mellom en ressurssituasjon som krever langsiktige investeringer, diversifiserte løsninger og et mangfold av selskaper og en politikk som innbyr til kortsiktighet, standardisering og sentralisering. Dette vil bety stagnasjon og nedgang i oljeproduksjonen til tross for et stort ressursgrunnlag. Indirekte styringsmidler slik som skattlegging har mindre effekt pga lav transparens i økonomien og mangelfullt utviklede markeder. Statlig styring blir derfor gjerne realisert

gjennom direkte administrative tiltak eller gjennom eierskap. Prosjektet finner at den politiske holdningen til utenlandske investeringer fortsatt er ofte negativ og i beste fall ambivalent. I Kaspiregionen har forskningen identifisert spenninger mellom landenes ønsker om nasjonalt utbytte av petroleumsutvinning og internasjonale aktørers ønske om deltagelse i petroleumssektoren i regionen. Kasakhstan har ut fra en økonomisk motivasjon strammet inn betingelsene for utenlandsk deltagelse mens Aserbajdsjan viser en mer positiv holdning til utenlandske selskaper.

Forskningen innen *The Gulf Investment Framework 2010-2025: Opportunities, Limitations and Risks* har i 2009 i hovedsak vært konsentrert til delprosjektene Dynamics of Political Change og The Oil Belt Micro-Region. I arbeidet med å identifisere faktorer og konfliktsoner som driver den politiske utviklingen i området er det vunnet en del innsikter. I Iran har studiet av landets politiske elite avdekket hvordan de tradisjonelle mekanismene for eliteintegrasjon ble undergravd av presidentvalget juni 2009 med det resultat at systemet er paralysert og regimets politiske fremtid mer usikker enn på noe tidspunkt de siste tjue årene. Studiet av lokale politiske prosesser i Gulf-provinsene Khuzestan og Bushehr viser at de valgte lokalrådene som ble opprettet i 1999 har bidratt til framveksten av en lokal politisk offentlighet. Dette gir en arena for aggregering av lokale interesser og forandrer det politiske spillet i Iran, ved å gi periferiene en helt ny tyngde som blant annet vanskeliggjør et fullt autoritært grep fra Teheran. I Irak har studiet av striden rundt landets framtidige stats- og styreform vist at de sterke røstene som tidligere har talt for desentraliserte føderale løsninger er havnet på defensiven både av ideologiske og pragmatiske grunner. Studiet av Kuwaits politiske utvikling har vist at det pågår en maktforskyving både innen det politiske livet og i media der det gamle sunnimuslimske handelsborgerskapet som tradisjonelt har dominert utfordres av nye sosiale krefter på frammarsj den voksende utdanningseliten og nyrike forretningsfolk med bakgrunn i beduinbefolkningen og i Shia-minoriteten